

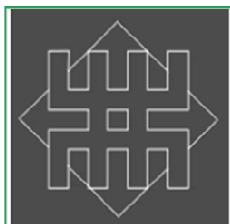

Mutvārdu vēsture Latvijā

Māra Zirņīte

LU Filozofijas un socioloģijas institūts
Latvijas Mutvārdu vēstures pētnieku asociācija “Dzīvesstāsts”

Nacionālās mutvārdu vēstures (NMV) krājums

Katra cilvēka dzīvesstāstam ir neatkārtojama vērtība, jo tajā ir gan racionālas domas, gan izjūtu savdabība, gan iracionālie dzīves instinkti, daudzas grūti tveramas nianšes. No katra mēs varam mācīties, ieskaitot arī pieredzi, kas izskan kā brīdinājums to neatkārtot (Milts, 2001).

- NMV pētījums iesākts 1992. gadā Filozofijas un socioloģijas institūtā, tagad LU sastāvā
- Pētījuma ilggadējs vadītājs bija prof. Augusts Milts (1928 – 2008)

NMV krājuma veidošanās – 1990. gadi

- 1990. gadu sākumā vienlaikus ar pirmajām intervijām notiek arī mutvārdu vēstures pieeju apguve, veidojot analītiskās pieejas un pētījumu metodiku: gan tematiski aprakstošiem, gan kultūras un sociālo problēmu pētījumiem, gan vēsturisko tēmu iekļaušanai tagadnes skatījumā
- Pols Tomsons (*Paul Thomson*): *MV metode – paplašināta sociālās vēstures skatuve, uz kuras sastopas un kopīgā vēstures pārdzīvojumā dalās visdažādākās sabiedrības grupas*
- Atmodas laika gaisotnē labprāt ar savām zināšanām dalās ārzemju latvieši – folkloristi, psihologi, vēsturnieki. Piemēram, Inta Gāle-Kārpentere (Indiānas Universitāte, ASV) un Andrejs Urdze (Bīlefeldes Universitāte, Vācija) – vada metodiskos seminārus, antropoloģe Vieda Skultāne (Bristoles universitāte, Lielbritānijā)
- Trimdas latvieši dodas uz Latviju, lai apgūtu intervēšanas metodiku un piedalītos lauka pētījumos. Vēlāk gūtās iemaņas izmanto tautiešu intervēšanai mītnes zemēs. Maijas Hinkles Latvijā iesāktais projekts “Dzīvesstāsts trimdā” kļuvis par vienu no ALA pamatvirzieniem un tagad turpinās ar muzeja un pētnieciskā centra “Latvieši - pasaulē” izveidi.

-
- Vecākās paaudzes atmiņai ir sevišķa nozīme etnogrāfijas un folkloras pētnieku acīs – tās atvirza laika robežu, ļauj pārceļties senos notikumos caur šo laiku piedzīvojušo cilvēku skatījumu. Faktus var atrast vēstures hronikās, bet tas, ko spēj atklāt par savu laiku tā liecinieki, modina dzīvo vēstures garu, piešķirt krāsas, smaržas, iesaisa līdzpārdzīvojumā. Laikmeta liecinieki stāsta par notikušo ar sava laika mērauklu.
-

NMV projekta grupa

- Pētnieku grupā pastāvīgi darbojas apmēram seši līdz desmit cilvēki, no kuriem viens veic tehnisko asistentu pienākumus, kas ir saistīti ar dzīvesstāstu arhivēšanu, atšifrēšanu, digitalizāciju.
- Savukārt pārējie gatavo kolektīvus vai individuālus pētījumus, publikācijas, piedaloties konferencēs, izstrādājot zinātniskos projektus utt.

Galvenie NMV pētījuma virzieni:

- Biogrāfisko un mutvārdu vēstures pētījumu metodoloģijas nostiprināšana un attīstība Latvijā
- Individualitātes un vērtības dzīvesstāstos
- Latvijas iedzīvotāju etnisko, vēsturisko un reģionālo identitāšu izpēte
- Ģimenes saites un atmiņu pārneses
- Kultūru mijiedarbības apzināšana diasporās
- Ikdienas vēsture
- Sociālisma laika vēstures problemātiskie aspekti
- Kultūras avoti dzīvesstāstos; vārds un naratīvā identitāte, cilvēka un vides ekoloģija
- Fotogrāfiskās liecības par vēsturi un mūsdienām

NMV krājuma pieejamība

- Krājumā iegūtās intervijas tiek kārtotas katalogā hronoloģiskā secībā, pēc personāļu principa, norādot autora vārdu, dzimšanas gadu, dzimšanas un dzīves vietu, specifisko vēsturisko pieredzi, intervijas laiku, vietu un intervētāju
- Lai avots būtu izmantojums pētījumā, audio ierakstus atšifrē. Pakāpeniski kolekcija tiek modernizēta, ir iesākta ierakstu digitalizācija

Avotu lietotājiem krājumā orientēties palīdz:

- indekss, kas norāda autoru vēsturiskās pieredzes grupējumu, etnisko piederību, dzīvesstāsta ierakstīšanas vietu, piemēram: *Līb* [*lībietis*]; *LaR* [*latvietis rietumos*]; *Sēl* [*Sēlijas iedzīvotājs*]; *Repr* [*represēts*]; *Folk* [*folklorā*]
  - autora raksturojums: dzimums/ dzimšanas gads/dzimšanas vieta/ dzīvesvieta/ izglītība/ nodarbošanās/ īpašā pieredze
  - dzīvesstāsta saturs: tēmas/ atslēgas vārdi/ stāstā ietvertie laika posmi/ dzīvesvietas
-

Krājuma struktūra

- **NMV krājums sakārtots 55 daļās**, kas veidotas atbilstoši ieraksta vietai, laikam vai interviju veicējiem
- Daļu hronoloģiskā secība parāda NMV kolekcijas veidošanos
- 2014. gadā – **4 000** autoru atmiņu stāsti

I CILVĒKARHĪVA ieraksti: 1986-1990

II LATVIEŠI ASV UN KANĀDĀ: Māras Zirnītes ieraksti 1990

III LATVIEŠI ANGLIJĀ: Māras Zirnītes un Edmunda Šūpuļa ieraksti 1990, 1992 n 2009

IV NMV IERAKSTI LATVIJĀ: 1992 - 1993

V LATVIJĀ: Baibas Belas un Gintas Elksnes ieraksti: 1994 - 1995

VI DAGMĀRAS VALLENAS, radio raidījuma "Brīvā Eiropa" korespondentes, intervijas ASV: 1975 – 1992

VII LATVIEŠI NORVĒGIJĀ: Artas Savdonas ieraksti: 1993 – 1996

VIII NMV IERAKSTI LATVIJĀ: 1994 – 1995

Dzīvesstāstu ieraksta vietas pasaulē

Intervijas dokumentācija

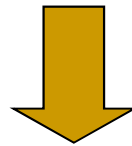
Lai ieskaņoto interviju noformētu kā avotu pētījumiem, tai jāpievieno precīza informācija par autoru, intervētāju un interviju – par tās rašanās apstākļiem, laiku, vietu, par dalībniekiem.

Interviju dokumentācija

Vienošanās – dzīvesstāsta autors izvēlas intervijas publikācijas nosacījumus

Autora apraksta lapa – intervijas pamatdati (intervijas autora un intervētāja vārdi, norises vieta, laiks, autora dzimšanas vieta, laiks utt.)

Intervijas apraksta lapa – tiek raksturoti intervijas apstākļi, norise un galvenās tēmas

Intervija notiek uz divu (reizēm arī vairāku) cilvēku vienošanās pamata.

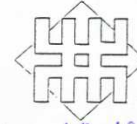

NACIONĀLĀ MUTVĀRDU VĒSTURE: CILVĒKARHĪVS

I – Vienošanās ar autoru

- Autora vārds, uzvārds
  - Dzimšanas vieta, datums
  - Adrese, telefons
  - Intervijas gads [ ] mēnesis [ ] diena [ ] plkst.
  - Intervijas apjoms [ ] stundas [ ] min.
  - Intervētāja vārds, uzvārds
  - Adrese, telefons

  - Es,
  - piekrītu savu atmiņu iekļaušanai mutvārdu vēstures krājumā.
  - Tās drīkst pavairot un, minot kā avotu, izmantot pētījumos un publikācijās.
  - Piekrītu, ka tās pilnīgi vai daļēji pieejamas interneta publikācijā.
  - Ierobežojumi dokumenta izmantošanā (ja ir):

  - Autora paraksts:
  - Intervētāja paraksts:
-

NR 1636

NACIONĀLĀ MUTVĀRDU VĒSTURE: CILVĒKARHĪVS	
Autora vārds, uzvārds	Dzidra Gulbe
Adrese/telefons	Mgāles pag. "Ornalu" t. 364101
Intervijas gads [2002] mēn. [07] diena [03] plkst. 11 ⁴⁵ - 13 ³⁰ ^{atpūti} - 14 ³⁰	
Intervijas apjoms [45] kasetes [150] min.	
Intervētājs	Dace Rožnaku
Adrese/ telefons	Arvīdu pag. Saldus raj. t. 35214
<p>Autora atļauja dokumenta izmantošanā: Es, <u>Dzidra Gulbe</u>, neiebilstu savu atmiņu iekļaušanai Mutvārdu vēstures pētījumā un CILVĒKARHĪVA glabāšanā. Tās var pavairot un, minot kā avotu, izmantot pētījumos un publikācijās (pilnīgo vai daļēji). Ierobežojumi dokumenta izmantošanā <u>saskaņojot ar autoru</u></p>	
AUTORA PARAKSTS	<u>Gulbe Dz.</u>
INTERVĒTĀJA PARAKSTS	<u>D. Rožnaku</u>

Pateicamies par Jūsu atsaucību un uzticēšanos! Jūsu atmiņas ir daļa no tautas pieredzes. Mutvārdu vēsture dzīvesstāstos, dienasgrāmatās un citos personīgās vēstures dokumentos sniedz liecības nākotnei un palīdz izprast tagadni.

Jūsu atmiņu ieraksts iekļausies tautas dzīves pētījumā un glabāsies Nacionālās Mutvārdu vēstures cilvēkarhīvā. Tas palīdzēs labāk izprast sabiedrību, laikmetu un katra atsevišķa cilvēka lomu tajā. Pētījumā gūtās atziņas tiks izmantotas publikācijā Latvijas cilvēku vērtības xx gadsimtā.

Ekspedīciju vada: Māra Zirnīte, Dr. Maija V.Hinkle (ASV), prof. Dr. Paulis Lazda (ASV)
 Nacionālās mutvārdu vēstures projekta vadītājs: prof. Dr. Augusts Milts,
 koordinatore: Māra Zirnīte,
 Latvijas Zinātņu Akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūtā
 Akadēmijas lauk. 1, 509. kab., Rīga, LV-1940.
 Telefons: 7 227920; Fax: 7 210806; mara@lza.lv

Transkripcijā lietojamie apzīmējumi

- .,?! Tradicionāls lietojums;
  - .. Divpunkte, ja teikums apraujas;
  - ... Pauze, kur daudzpunktu skaits atbilst pauzes garumam;
  - Jā Pasvītroti vārdi un frāzes, kurus stāstītājs uzsver īpaši;
  - ( ) Iekavās komentāri par intervijas norisi vai stāstītāja intonāciju;
  - [ ] Kvadrātiekvavās – vārdi, kuru trūkums traucē saprast teksta jēgu;
  - [..] Divpunkte kvadrātiekvavās apzīmē izlaidumu tekstā.
-

Krājuma pieejamība pētniekiem

- Biogrāfiskās intervijas izmanto dažāda līmeņa zinātniskos pētījumos (bakalaura un maģistra darbos, doktora disertācijās, grantos)

vēsturē, socioloģijā, sociālajā antropoloģijā,
folkloristikā un valodniecībā

- Ievērojot pētnieka ētikas pamatprincipus un nosacījumus dzīvesstāsta izmantošanā, kādus noteicis stāsta autors, avoti ir pieejami NMV projekta darba telpās LU Filozofijas un socioloģijas institūtā.
- Pirms apmeklējuma būtu vēlams pieteikties NMV projekta mājas lapā: www.dzivesstasts.lv vai arī, sazinoties ar pētniekiem epastā:

ieva.garda@gmail.com

mara.zirnite@gmail.com

m_krumina@inbox.lv

Mutvārdu vēstures pētījumi Igaunijā

- **Igaunijā** mutvārdu vēsture ienākusi galvenokārt caur folkloras, etnoloģijas un etnosocioloģijas studijām. Redzamākās dzīvesstāstu pētnieces ir:
Tīu Jāgo (*Jaago*) Ruta Hinrikusa (*Hinrikuss*)
Ene Keresāre (*Kôresaar*) Mare Koivo
- Biogrāfiju pētījumi Igaunijā priekšplānā izvirzījās 90. gadu sākumā, kad folkloristi uzdeva jautājumu, kādā veidā tradīcijās fokusētais stāstījums pauž grupas izpratni par vēsturi.
- Meklētas atbildes par “pieredzēto” un “izdomāto” biogrāfiju, privāto un sabiedrisko, personīgo un kultūras pieredzi un ideoloģiju, kā tās izpaužas biogrāfiskajos naratīvos.
- Lielākais dzīvesstāstu krājums šobrīd atrodas Igaunijas Literatūras muzejā Tartu, kas laika posmā no 1990 – 2013 papildināts ar 2500 dzīvesstāstiem gan mutvārdu ierakstu, gan rakstveida formā.
- Viens no veidiem Igaunijā, kā iegūt dzīvesstāstus, ir dažādu konkursu rīkošana. Piemēram, 1998. gadā konkursam *Mans un manu tuvinieku liktenis vēstures labirintos* iesūtīti 265 dzīvesstāsti.

Daļa iesūtīto stāstu publicēta arī vairākās dzīvesstāstu antoloģijās

- “Runā sievietes” (13 sieviešu dzīves, 1997)
- Stārķi aizlidojuši, laiks kļuvis vēsāks” (21 dzīvesstāsts par seksu un laulībām, 1997)
- “Mēs atgriezāties” (12 iesūtīto dzīvesstāsti, 1999)
- “Igauņu dzīvesstāsti” (1.–2. sēj. (100 stāstu, 2000), 3. sēj. (50 stāstu, 2003)
- “Viņa, kas atceras, izdzīvo. Sieviešu pēcpadomju dzīvesstāstu interpretācijas” (2004)

NMV publikācijas

Šobrīd ir jau vairāk kā **70 publikāciju**, kas veido lielāko latviešu valodā pieejamo informācijas apjomu **par biogrāfisko pētījumu metodoloģiskajām nostādnēm un teorētiskajām problēmām**

kas ir biogrāfiskie pētījumi
kādu problēmu izpēti ar to palīdzību var veikt
kādas nostādnes jāievēro, lai veiktu kvalitatīvu biogrāfisku pētījumu

NMV sagatavotās **grāmatas:**

- *Spogulis. Latvijas mutvārdus vēsture* (2001)
- *Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība* (2007)
- *Mēs nebraucām uz Zviedriju, lai kļūtu par zviedriem* (2010)
- *Oral History: Migration and Local Identities* (2011)
- *Dzīvesstāsti un pašapziņa: Mutvārdu vēsture Latvijā* (2012)

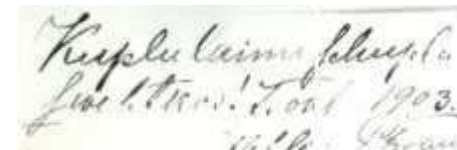
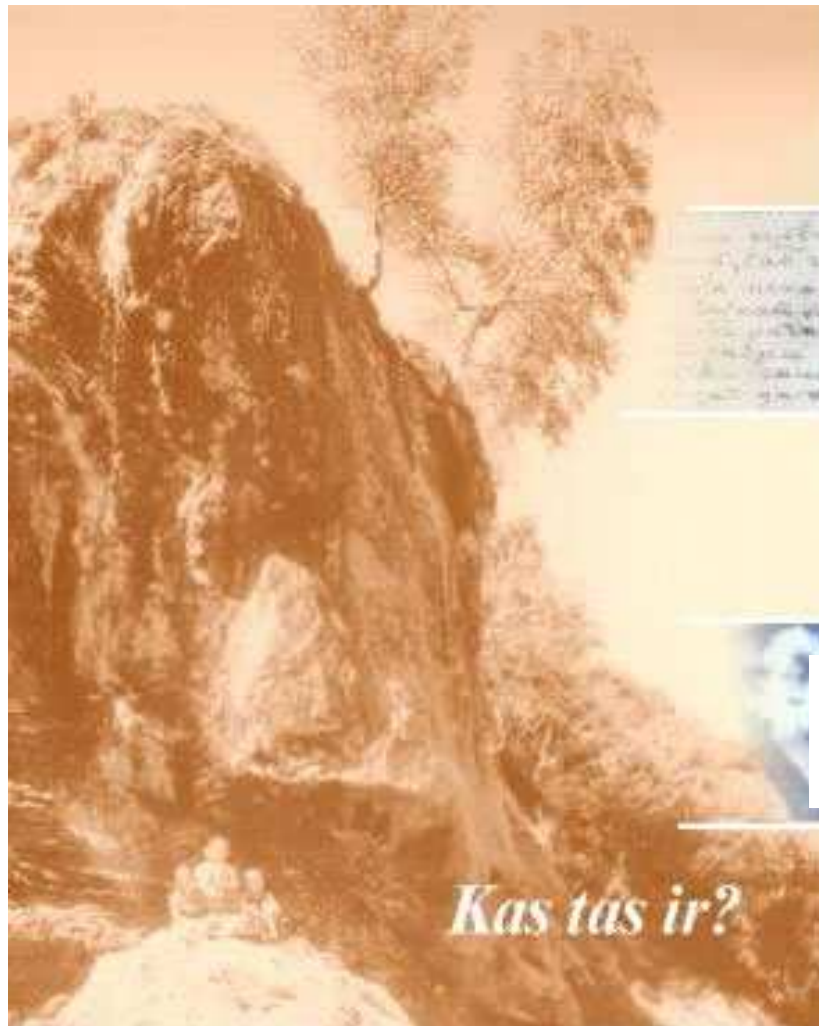
Bibliotēku loma vietējo iedzīvotāju atmiņu apgūšanā

Dzīvesstāstu, dienasgrāmatu, atmiņu vākšana, dokumentēšana, apstrāde, noformēšana sagatavošana publikācijai, izstādes veidošana;
Foto arhīvu - novada vizuālās vēstures apzināšana;
Sadarbība ar vietējiem cilvēkiem – lasītāju iesaistīšana;

Bibliotēkas var piedāvāt lasītājam lokālo atmiņu stāstus:
par personībām;
par vietējo raksturu, savdabīgo pieredzi,
par izloksni,
atmiņas par mikrorajonu, ielu, pilsētu;
par viensētām, ciemiem, par novadu;

Dzīvesstāsts

■ www.dzivesstasts.lv

■ Adrese: LU FSI, Kalpaka bulvāris 4, 325. kabinets, Rīga, LV-1050, Latvija. / Tel. 67034522 / E-pasts: marazirnite@gmail.com

NMV DZĪVESSTĀSTU KRĀJUMS

3 500 audio un video-
ieraksti, foto,
atmiņu manuskripti,
rok raksti

DATORTEHNIKA UN PROGRAMMATŪRA

krājuma glabāšanai, materiālu digitalizācijai,
digitālo ierakstu apstrādei, analīzei, montāžai

latvieši, libieši,
etniskās minoritātes Latvijā

SABIEDRĪBA

kopienas ārpus Latvijas: Anglija,
Zviedrija, Norvēģija, Vācija, ASV,
Kanāda, Austrālija

diktofoņi, mikrofoņi, foto kameras,
video kamera, skeneris, portatīvie datori
**INTERVĒŠANAS EKSPEDĪCIJU
TEHNISKAIS NODROŠINĀJUMS**

publicācijas,
DVD priekšnesumi,
videofilmās, lekcijas,
referāti utt.
PRODUKTS

